

Handleiding voor de leerkracht

A painting of two sand dunes with trees on top, under a blue sky. The dunes are rendered in shades of beige and cream, with visible brushstrokes. The sky is a mix of light and dark blue, also with visible brushstrokes. Two trees with green foliage are perched on the peaks of the dunes. The overall style is impressionistic and textured.

Takkenhoedjes

Met kleuters op stap in Nationaal Park 'De Loonse en Drunense Duinen'

Inhoud

Introductie	1
Vorbereiding in de klas	3
Werkwijze in het veld	4
Voor de begeleiding	5
Afronding in de klas	5
Opdrachten	6
Achtergrondinformatie	24

Introductie

Takkenhoedjes is een veldwerkprogramma voor kinderen uit de groepen 1 en 2 van het basisonderwijs, waarbij ze op speelse wijze kennis maken met Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen. De kinderen luisteren met grote hazenoren naar allerlei geluiden; misschien horen ze zelfs het gras groeien! Ze zoeken piepkleine 'dingetjes' om bij een dikke boom te leggen waar misschien kabouters wonen en ze vangen de wind met hun wangen!

Dit zijn elementen uit de gedichtjes uit het prentenboek 'Bergen zand met hoedjes op' dat bij het veldwerkprogramma hoort. Voor jonge kinderen geeft het prentenboek in beeld en taal een verrassende kijk op de Loonse en Drunense Duinen. In de gedichtjes wordt met woorden gespeeld, waar sfeer, gevoel, ritme en plezier uit spreekt. De gedichtjes nemen de kinderen mee naar buiten, maar ook omgekeerd: de kinderen nemen de gedichtjes mee naar buiten. Het is heerlijk om de kinderen mee te nemen in de sfeer rondom deze gedichtjes. 'Grote mensen', ook die al bekend zijn met dit Nationaal Park, zullen bij het lezen en voorlezen van de gedichtjes in elk geval even anders kijken naar 'hun' Loonse en Drunense Duinen.

Voor Takkenhoedjes zijn tien opdrachten met bijbehorende gedichtjes ontwikkeld, die in deze handleiding staan. Acht van deze gedichtjes zijn terug te vinden in het prentenboek. Eén gedichtje is nieuw en één gedichtje is geheim en wordt bij de laatste afsluitende opdracht voorgelezen door de schoolgids. Als leerkracht kiest u voor het bezoek 4 gedichtjes met bijbehorende opdrachten uit.

Het prentenboek biedt uiteenlopende mogelijkheden om in de groepen 1 en 2 (en ook wel in groep 3) aandacht te besteden aan de verschillende seizoenen.

We wensen klein en groot veel plezier met 'Takkenhoedjes' in Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen!

Leerdoelen

- De kinderen beleven samen de verschillende aspecten van het gebeid: de omgeving, de ruimte, de beestjes en het zand;
- De kinderen doen ervaringen op met de elementen die een grote rol spelen in de Loonse en Drunense Duinen;
- De kinderen zijn ontdekkend bezig. Verbazing en verwondering zijn hierbij sleutelwoorden.

Natuurbeleving

In de Kerndoelen Primair Onderwijs van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt bij 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' het volgende gemeld:

"Kinderen zijn nieuwsgierig. Ze zijn voortdurend op zoek om zichzelf en de wereld te leren kennen en te verkennen. Die ontwikkelingsbehoefte is een aangrijpingspunt voor dit leergebied. Bij het oriënteren op de natuur gaat het om jezelf, om dieren en planten en natuurverschijnselen. Waar mogelijk worden onderwijsinhouden over mensen, de natuur en de wereld in samenhang aangeboden."

Bij natuuronderwijs gaat het om de confrontatie met de levende en de niet-levende natuur. Dat betekent dat kinderen ervaringen opdoen met organismen, materialen, voorwerpen en verschijnselen, het liefst in de natuur zelf. Takkenhoedjes is zo ingericht dat kinderen de ruimte krijgen ontdekkend bezig te zijn. Vanuit de verwondering en nieuwsgierigheid van de kinderen zelf, krijgen zij oog voor en inzicht in hun natuurlijke omgeving.

Takkenhoedjes sluit aan bij onderwerpen uit de op school gebruikte lesmethodes.

Onderdelen lespakket

- Prentenboek 'Bergen zand met hoedjes op'. Erik van Os, Elle van Lieshout & Paula Gerritsen. Uitgeverij Zwijsen;
- Deze handleiding 'Takkenhoedjes' voor de leerkracht.

Startplaats

Takkenhoedjes kan op twee locaties starten:

Restaurant De Roestelberg

Roestelbergseweg 2
5171 RL Kaatsheuvel

De Rustende Jager

Oude Bosschebaan 11
5074 RC Udenhout

Op de parkeerplaats wordt u ontvangen door de begeleidende schoolgids.

Vorbereiding in de klas

Gedichtjes

Het prentenboek wordt in de klas gebruikt om het bezoek aan Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen voor te bereiden. In een kring of in kleine groepjes worden de prenten bekeken en de gedichtjes gelezen. Door de gedichtjes regelmatig met de kinderen te lezen, ontstaat herkenning en de kinderen zullen zelf mee gaan doen. Tijdens het bezoek aan de Loonse en Drunense Duinen kennen ze de gedichtjes al en vraagt het minder van de concentratie van de kinderen. In een kringgesprek kan aan de kinderen gevraagd worden wat ze een mooi gedichtje vinden en ook waarom. Misschien zijn de kinderen al een keer in de Loonse en Drunense Duinen geweest en zullen ze in de prenten van alles herkennen.

Kiezen van vier gedichtjes met bijbehorende opdrachten

In deze handleiding staan tien gedichtjes met bijbehorende opdrachten. Omdat jonge kinderen de activiteiten intensief beleven, komen niet alle opdrachten in het veld aan bod.

(Let op: in het prentenboek staan nog meer gedichtjes!) Lees de gedichtjes uit deze handleiding voor aan de kinderen. Kies de vier meest aansprekende gedichtjes of opdrachten uit. Deze worden gebruikt in de Loonse en Drunense Duinen. Het gedichtje 'Hé een berg met een hoedje op' wordt altijd gebruikt om samen mee te beginnen. Kopieer de 5 gedichtjes (de 4 zelfgekozen gedichtjes + het startgedicht 'Hé een berg met een hoedje op') voor de begeleidende ouders.

De begeleidende duingids heeft nog één 'geheim' gedicht, dat alleen buiten wordt gebruikt om samen af te sluiten.

Takkenhoedje-voorbereiding

Rode draad door de opdrachten heen is het zogenaamde 'takkenhoedje'. Het hoedje wordt in de duinen gebruikt om verschillende natuurmaterialen in te steken, waardoor een takkenhoedje ontstaat. Deze materialen verzamelen de kinderen bij de verschillende opdrachten.

Als voorbereiding op het bezoek aan de Loonse en Drunense Duinen wordt de basis voor het takkenhoedje in de klas gemaakt: een kroon van een reep ribkarton (golfkarton) van 5 cm hoog met de gaatjes vertikaal, voor elk kind passend. Zet de naam van het kind klein op de buitenkant. Maak de takkenhoedjes niet hoger, want dan worden de hoedjes te zwaar. Ribkarton is er in naturel, maar er zijn ook andere kleuren in de handel. Bij deze voorbereiding kan de prent en het gedichtje 'Hé een berg met een hoedje op' uit het boek gebruikt worden.

Werkwijze in het veld

Begeleiding

U heeft de groep op school al ingedeeld in groepjes van 3-4 kinderen. Vanuit de school verwachten we de leerkracht en voor elk groepje één begeleidende ouder. U, als leerkracht, heeft geen eigen groepje, maar u kunt bij de verschillende groepjes zorgen voor wat extra hulp of begeleiding. U blijft verantwoordelijk voor de groep en zorgt voor rust in de groep, zodat de schoolgids zich op de inhoud kan richten.

Pauzehapje

Scholen zorgen zelf voor een pauzehapje voor de kinderen. Neem als het warm weer is extra drinkwater mee. Zorg voor een afvalzak.

Tijd

De uitvoering duurt ca. anderhalf uur. De tijd voor het lopen naar de plek in de duinen is hierbij niet meegerekend. Vanaf de Roestelberg loopt men in 5-10 minuten in zuidoostelijke richting naar de locatie. Vanaf de Rustende Jager is het ongeveer een kwartier lopen.

De tijdsduur is per opdracht verschillend. De concentratie van de kinderen zal daarbij een rol spelen. Het is belangrijk om de tijd te nemen voor de opdrachten, zodat elke opdracht een belevenis wordt.

Schoolgids

De schoolgids van de Loonse en Drunense Duinen ontvangt de kinderen bij de parkeerplaats en loopt samen met de klas naar de plek waar het programma plaats gaat vinden. Na een welkom en het eerste gedicht 'Hé een berg met een hoedje op' scheidt de schoolgids een sfeer van waaruit de kinderen in groepjes aan de slag gaan. Tijdens het programma houdt hij/zij een oogje in het zeil en geeft waar nodig ondersteuning.

De schoolgids van de Loonse en Drunense Duinen heeft een extra tas bij zich met de volgende materialen: nietmachine, plakstiften, plakband, tekenpen, insectenpen, prikweg, EHBO-set en wc-papier.

De gezamenlijke afronding gebeurt door de schoolgids met een 'geheim' gedicht.

Voor de begeleiding

Elk groepje van 3-4 kinderen wordt begeleid door een volwassene. Zorg ervoor dat de begeleidende ouders van te voren een kopie van de vijf gedichtjes met bijbehorende opdrachten krijgen, zodat ze zich voor kunnen bereiden. Hun rol is begeleidend en stimulerend. De begeleidende ouder zorgt ervoor dat bij de start van elke nieuwe opdracht alle kinderen bij elkaar zijn. Bij het voorlezen van een gedicht zitten alle kinderen op de grond of op een boomstam, behalve als het anders in de activiteit staat beschreven.

Er kan een wezenlijk verschil zijn of de oudste of jongste kleuters in een groepje zitten. De kinderen worden met het gedichtje en met de uitleg op een spoor gezet en in elk groepje kinderen zal het anders zijn hoe ze met een activiteit aan de slag gaan. Binnen het groepje kunnen de oudste kinderen de jongste helpen.

Materialen

Elk groepje krijgt een rugzakje met de volgende materialen: emmertje, plakstift, 2 loeppotjes, 1 vogeltje, 1 zeeffe, 3 houten lepels, 1 schepje.

De begeleidende schoolgids heeft een tas met reservematerialen, reservevogeltjes en knip- en plakmaterialen.

Tijd-sfeer

De begeleiders nemen samen met de kinderen de tijd om de opdracht uit te voeren, zodat elke opdracht een belevenis wordt. Er wordt in de sfeer van het gedichtje met de kinderen aan de slag gegaan. Het gedichtje zet de kinderen op een spoor, maar het is belangrijk dat er ruimte blijft voor allerlei ontdekkingen van de kinderen. Er gebeuren dus onverwachte dingen, en dat mag ook!

Afronding in de klas

Na afloop kan op school het prentenboek nog eens samen bekeken worden. In een kringgesprek vertellen de kinderen elkaar wat ze het leukst of mooist hebben gevonden bij hun bezoek aan Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen.

Het is leuk om samen ook een 'prentenboek' te maken met eigen gemaakte tekeningen van de Loonse en Drunense Duinen. Laat als afsluiting de kinderen samen over het gedicht 'hebben bomen ook moeders' praten en dit uitbeelden.

Hé
een berg
een berg met een hoedje op
een takkenhoedje op zijn kop
hoe zou dat nou toch komen
dat die berg een hoedje heeft
wat is hier aan de hand

berkenbomen
eikenbomen
spelen daar
wat raar, wat raar
met de wind
en met elkaar
verstoppertje
in een berg zand

dát is er aan de hand.

©Erik van Os en Elle van Lieshout

Opdrachten

Opdracht 'berg met een hoedje op'

Zoek met de kinderen een plek waar een boom bijna helemaal onder het zand verstopt is. Ga samen met de kinderen even zitten en lees het gedicht voor.

Heeft deze berg ook een hoedje op?

Hoe ziet het hoedje eruit?

Laat de kinderen vertellen.

Het hoedje is groen en met takken en het heeft blaadjes (in de herfst - geel/rood/bruin ...)

Takkenhoedje

De kinderen mogen ook een hoedje maken. Wordt het een takkenhoedje? Alle kinderen zoeken takjes om in de hoedjes te steken. Zoek een plek om het volgende gedicht te lezen, nadat de kinderen een takkenhoedje hebben gemaakt.

Tip: Bomen en bomengroepen leveren strijd met het zand. Een takkenhoedje is een zandheuvel met een of meerdere eiken die er uit groeien. Deze eiken kunnen soms honderden jaren oud zijn.

Benodigde materialen: Takkenhoedjes die op school zijn gemaakt

Als kabouters bestaan
dan wonen ze onder de wortels
van deze oude bomen
daar die scheur dat is de deur
de deur van hun kabouterhuis
daarachter is de gang
naar de keuken met het fornuis
en de kamer met eikeltjesbehang
en ga je zeven treden naar beneden
dan kom je in de kelder
in de kelder van de bomen
bij de bedjes waar kabouters
hun kabouterdromen dromen

als kabouters bestaan
dan wonen ze onder de wortels
en zie je het deurtje openstaan
dan mag jij hier binnengaan.

©Erik van Os en Elle van Lieshout

Opdracht 'kabouters'

Laat de kinderen goed om zich heen kijken. Kunnen ze een dikke boom vinden waar kabouters zouden kunnen wonen? De kinderen geven elkaar een hand en gaan er kijken. Lees samen het gedichtje.

We kijken of er kabouters wonen.
Misschien kunnen we ook wat horen.
Ruik ook eens even met je neus! Hoe ruikt het?

Laat de kinderen een verrassing wegleggen voor de kabouters. Het moet een piepkleine verrassing zijn, bijvoorbeeld een takje, veertje, eikeldopjes. De kinderen mogen het wegleggen op een mooi plekje bij de boom.

Takkenhoedje

De kinderen zoeken iets heel kleins voor op hun eigen takkenhoedje. Zwaai samen 'dag kaboutertjes in de boom!' en loop naar een plekje in het zand.

Benodigde materialen: geen

Ik voel
het zand
voel het koel
onder mijn voeten
voel het glijden
in mijn handen
voel de korreltjes krioelen
voel ze door mijn haren woelen

ik voel het zand
maar zou het zand
MIJ
ook voelen?

©Erik van Os en Elle van Lieshout

Opricht 'zand'

Iedereen stopt zijn handen in het zand. Lees, als alle handen in het zand zitten, het gedicht voor. Bij de laatste regel zoeken de kinderen elkaars handen onder het zand.

Spelletje: Twee kinderen krijgen het emmertje. Ze mogen er iets (takje, dennenappel, eikel) instoppen en daarna vullen ze het emmertje met zand. De andere kinderen mogen daarna grabbelen. Kunnen ze raden wat er in het emmertje zit?

Takkenhoedje

De kinderen tekenen met de plakstift een figuurtje op het takkenhoedje en drukken het daarna in het zand.

Benodigde materialen: emmertje, plakstift

Alle vogels hebben namen
maar ze heten niet zoals jij en ik
ze heten niet Roos of Daan of Rick
ze heten specht of wielewaal
boompieper, bosuil, havik
dat soort namen allemaal

alle bomen hebben namen
maar ze heten niet zoals ik en jij
ze heten niet Mohammed of Marij
ze hebben namen als sporkenhout
als ruwe berk en grove den
allemaal namen die ik niet ken

alle planten hebben namen
maar geen namen als Jim of Jos
ze heten pijpenstrootje
heidespurrie treintjeszegge rendiermos
je moet eens proberen
die namen vit je hoofd te leren

en dan die dieren
met van die namen
als levendbarende hagedis

ik vraag me af
of dat beest weet
hoe hij heet
en wat hij is.

Opdracht ‘dieren en planten’

Dit gedicht staat niet in het prentenboek. In de Loonse en Drunense Duinen wonen een heleboel dieren en planten. Ze hebben ook een naam. Lees het gedicht voor.

We gaan diertjes zoeken. Welke diertjes wonen hier?
Waar moeten we die dan gaan zoeken?

Takkenhoedje

Veel diertjes in de duinen hebben voelsprietjes op de kop.

Maak met behulp van gras sprietjes op de takkenhoedjes van de kinderen.

Tip: Onder de schors van dode bomen, tussen bladeren op de grond, op de bladeren van eikenbomen, op hele zonnige plekjes en op donkere vochtige plekjes zijn goed diertjes te vinden.

Doe het diertje voorzichtig in het loeppotje om te bekijken.

Zet het diertje weer terug op de plek waar het diertje gevonden is en zoek eventueel meerder diertjes.

Benodigde materialen: 2 loeppotjes

Zie je mijn grote hazenoren
alles kan ik daarmee horen
alles, alles en iedereen
de kippen, de kikkers
de krekels, de koeien
en dat niet alleen
zelfs het gras
kan ik horen
groeien

Opdracht 'hazenoren'

Ga samen met kinderen in een kring staan. Tijdens het voorlezen van het gedicht springen de kinderen als een haas op en neer. Daarna gaat iedereen zitten, als haasjes natuurlijk!

Hazen hebben hele grote oren, alles kunnen ze daar mee horen. Met je handen achter je oren kun je zelf hele grote oren maken. Probeer het maar.

Alle kinderen zijn muisstil. Omstebeurt vertelt een kind wat voor geluid het hoort. De andere kinderen luisteren of ze het geluid ook horen. En als ze het geluid horen: springen!

Takkenhoedje

2 grote oren van ...bladeren. Laat alle kinderen grote bladeren zoeken die lijken op 'hazenoren'. Plak ze op het takkenhoedje. Hazen rennen zigzaggend. Ren samen met de kinderen als een haas zigzaggend naar de volgende plek.

Tip: Verander de grote hazenoren in grote konijnenoren, mooie eekhoornoren, piepkleine muizenoren.

Benodigde materialen: geen

Hé wind
nee wind
niet zo wild
niet zo woest
hou je nou eens even koest

luister goed
naar wat ik zeg
of mijn wangen
zullen je vangen

en ik blaas
je weg.

Opdracht 'wind'

Lees het gedicht voor.

Waar is de wind?

We gaan de wind vangen met onze wangen!

Kunnen jullie de wind ook weer verder blazen?

Kunnen jullie ook nog iets wegblazen?

Alle kinderen zoeken iets wat weggeblazen kan worden (zand, blaadjes, takjes).

Dit stoppen ze in het mandje. Lees het gedicht nog een keer en bij 'en ik blaas je weg' mogen de kinderen de spulletjes uit het mandje blazen.

De kinderen 'waaien' naar de volgende plek bij de bomen.

Takkenhoedje

De kinderen mogen zelf kiezen: mag hun dansertje-in-de-wind blijven of gaat hij op het takkenhoedje mee naar huis?

Benodigde materialen: emmertje

Hebben bomen ook moeders
en hoe zouden die dan heten
en wat zouden die moeders roepen
als hun kinderen moesten eten

eik, den, berk
het eten wordt koud
en ze wassen hun handen
hun handen van hout
en dan gaan ze aan tafel
hun tafel van zand en
ze eten en praten
ze drinken wat water
en later lezen hun moeders hen voor
een verhaal van de wind
die ook in het donker
de weg wel weer vindt
—zelfs binnendoor—

en dan dromen de bomen
dromen de bomen van wind
van vogels die komen en gaan
van sterren van stilte

in de warme armen
van de maan.

©Erik van Os en Elle van Lieshout

Opdracht 'boomkinderen'

Lees het gedicht voor.

Hebben bomen ook kinderen? Wie weet dat?

Zoek met de kinderen naar jonge boomkinderen. Wie kan ze vinden? Vraag daarna of ze ook bomenkinderen kunnen zijn. Ieder kind zoekt hiervoor takken voor in elke hand. De kinderen gaan staan alsof ze een boom zijn. Wat doet een boom als het hard gaat waaien? Hoe stil kunnen de boomkinderen blijven staan? Misschien komt er wel een vogeltje op hun takken zitten!

Moederboom roept de kinderen, ze moeten komen eten. De bomenkinderen maken bewegingen alsof ze gaan handenwassen, zitten en eten, drinken. Daarna gaan alle boomkinderen slapen.

Tip: Afhankelijk van de concentratie van de kinderen kan het gedicht buiten voorgelezen en uitgebeeld worden. Het hoeft niet, dit gedicht kan later in de klas worden voorgelezen.

Takkenhoedje

Pak uit de tas het vogeltje en laat het van het takkenhoedje van 'boom-kind' naar 'boom-kind' vliegen. Uiteindelijk vliegt het weer terug in het rugzakje of emmertje.

Benodigde materialen: Vogeltje

Zeg schaap, zeg paard
das, konijn en hond
wat leggen jullie op de grond
wat doen die drollen in de duinen
wat doen die keutels hier
hier liggen er vier
daar weer drie
en verderop twee
leg die eens netjes in de wc
zeg schaap, zeg paard
das, konijn en hond
ik poep toch ook niet op de grond!

©Erik van Os en Elle van Lieshout

Opdracht 'poep'

Lees het gedicht voor.

Ga samen met de kinderen op zoek naar... poep, keutels en drollen!
Kunnen de kinderen raden van wie deze drollen, keutels en poep zijn?

Takkenhoedje

Poep op je takkenhoedje? nou neeeee...

Benodigde materialen: Zoekkaart met diersporen

Zand
zand in de tas
zand in de zakken van mijn jas
zand in de vouwen van mijn mouwen
en de vouwen van mijn broek

een zee van zand gaat mee naar huis
kom morgen op bezoek
ik bak voor jou
van al dat zand
een lekkere Loonse
driedubbeldikke
Drunense duinenkoek.

©Erik van Os en Elle van Lieshout

Opdracht 'zandgebak'

Lees het gedicht voor.

Dat klinkt lekker, wie kan een Loonse driedubbeldikke Drunenseduinekoek of -taart bakken?

Bak samen met de kinderen een koek of taart. In de tas zitten 'bakspullen' die daarvoor gebruikt kunnen worden.

Takkenhoedje

Teken met een plakstift een taartje op het takkenhoedje. De kinderen versieren het taartje met zand.

Benodigde materialen: zandzeefje, houten lepels, schepje, emmertje

Opdracht Geheim

De hele klas sluit samen af met het laatste, geheime, gedicht! Het gedicht zit in de jaszak of onder de pet van de gids. Of misschien wel achter een oor van een van de kinderen...

GEHEIM!

©Erik van Os en Elle van Lieshout

Achtergrondinformatie

over Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen

Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen ligt op een zandrug die zich uitstrekt van Loon op Zand tot 's-Hertogenbosch. Dit bijzondere gebied is het bekendst om het stuifzand. Daar omheen liggen een groot aantal waardevolle natuur- en landbouwgebieden. Door een samenspel van natuurlijke processen en menselijk handelen is dit gebied ontstaan. Tijdens de laatste ijstijd waaiden zand en leem uit het noordelijk gelegen Maasdal. Hierdoor ontstonden op verschillende plaatsen zandruggen.

Tot de 14e eeuw stonden hier veel eiken en beuken in een groot bosgebied. Vanaf die tijd gingen mensen het gebied gebruiken voor landbouw. Bomen werden gekapt en als brandstof en bouw materiaal gebruikt. Op plekken waar het bos verdween ontstond heide. Heide was goed bruikbaar. Plaggen heide werden vermengd met dierlijke mest en gebruikt om akkers te bemesten. Daarnaast werd op de heide ook nog veel vee, vooral schapen, geweid. Door al deze activiteiten verdwenen de bossen en de heide. Het zand kwam bloot te liggen en er ontstonden stuifzanden. De wind kreeg namelijk vat op het zand, waardoor dat ging stuiven.

Zandstormen werden zo een ware bedreiging voor de gehuchten in dit gebied. Om de dorpjes te beschermen tegen het stuifzand werden randwallen aangelegd en eiken aangeplant. Dit vond al plaats vanaf de 14e eeuw. Vanaf 1850 begon men massaal dennen aan te planten omdat er een grote behoefte was aan hout. Sinds een groot deel van het gebied in handen is van Natuurmonumenten, is natuurbescherming de bestemming van het gebied. Natuurmonumenten streeft vooral naar een open stuifzandgebied met veel afwisseling tussen open stuifzand en begroeide stukken met mossen, grassen en heide. In deze afwisseling leven bijzondere dieren zoals de Nachtzwaluw, Levendbarende hagedis en de Zandloopkever.

Het kappen van de bomen is her en der noodzakelijk om de wind weer meer vrij spel te geven. Indien Natuurmonumenten deze maatregelen niet neemt, groeit het zand vanzelf dicht met gras, struiken en uiteindelijk bomen. Dan verdwijnt het unieke van dit gebied. Als het open stuifzandgebied maar groot genoeg is, blijft het 'leven'.

Het is nu nog steeds een 'levend stuifzandgebied'. Dat betekent dat het zand bij (veel) wind constant in beweging is. Plaatsen met bewegend, open, zand en plekken waar de begroeiing het zand vastlegt, veranderen nog ieder jaar. En dat is nu juist zo belangrijk voor de bijzondere planten- en diersoorten in dit gebied. Als het open gebied te klein is, kan de wind niet de kracht krijgen die nodig is om het zand te verplaatsen.

Daarnaast streeft Natuurmonumenten buiten het open stuifzandgebied naar een gevarieerd, natuurlijk bos in plaats van een eentonig aangeplant dennenbos. In een gevarieerd bos leven verschillende soorten bomen, struiken en planten van verschillende leeftijden kris kras door elkaar.

Ook dode bomen horen er thuis. In zo'n bos wemelt het van het leven. Spechten vinden er insecten in het dode hout, reeën vinden een schuilplaats tussen de struiken en vlinders vinden nectar in de bloemen op de open plekken in het bos.

Op de open stuifzandgebieden groeien pionierplanten: dit zijn vaak taaie grasachtige planten, zoals Zandzegge, Buntgras en Pijpenstrootje, die het zand vastleggen.

Door de geringe voedingsstoffen in de grond en de grote temperatuursverschillen op de kale bodem, is het stuifzand voor veel planten en dieren een minder geschikt leefgebied. Dat is anders aan de randen waar het stuifzand overgaat in het bos. Juist die overgang geeft veel soorten een kans. Heisoorten en allerlei mossen komen hier bijvoorbeeld voor. Karakteristieke diersoorten zoals Levendbarende hagedissen en unieke insecten zoals graafwespen, mest- en zandloopkevers, zijn hier ook te vinden. De Boomleeuwerik en Roodborsttapuit zijn markante vogels in het gebied. De Loonse en Drunense Duinen is het belangrijkste broedgebied voor de Boomleeuwerik in Noord-Brabant. Als het donker wordt, komt in de zomer de Nachtzwaluw te voorschijn. Het behoud van open stuifzandgebieden is noodzakelijk voor het voortbestaan van deze diersoorten.

Soms stuit je op alleenstaande bomen of boomgroepen die een strijd tegen het zand leveren. Zij zien er uit als een zandheuvel met een groene pruik (takkenhoedje!). In het zandlichaam bevinden zich soms honderden jaren oude eiken. In het prentenboek wordt dit mooi geïllustreerd.

Er zijn ook verschillende kleinere stuifverschijnselen in de Loonse en Drunense Duinen te ontdekken. Bijvoorbeeld rondom een graspol, onder een boomwortel, of de steeds weer veranderende ribbelstructuren op de kale zandvlakten.

Vragen over de Loonse en Drunense Duinen?

Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen

i: www.np-deloonseendrunenseduinen.nl

Natuurmonumenten

Bezoekerscentrum Oosterwijk

t: 013-5219209

i: www.natuurmonumenten.nl

Brabants Landschap

t: 0411-622775

i: www.brabantslandschap.nl

IVN Brabant

t: 088-5003110

i: www.ivn.nl

Colofon

Het scholenprogramma Takkenhoedjes met de bijbehorende prentenboek 'Bergen zand met hoedjes op' is een uitgave van Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen onder redactie van IVN Brabant i.s.m. Uitgeverij Zwijsen.

3de herziene druk, mei 2010

Idee en tekst

Petra van Leeuwen-de Bruyn

Revisie

Jeffrey Raymakers

Gedichtjes

© Erik van Os en Elle van Lieshout

Prent

© Paula Gerritsen

Vormgeving

Coppen communications+marketing

IVN Brabant
Spoorlaan 434c
5038 CH TILBURG

Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen

